

Avel·lí Artís-Gener, Tísner
Viure i veure / 2
Cinquena part. Capítols 1-5

Paó a la cassola

No tinc ni la més petita idea d'on els van treure ni de com van arribar al castell de Lerés, però de seguida hi va haver nou personal a la cuina. Hom ho havia refet tot cuita-corrents: tothom havia treballat en la tasca d'apedaçar els esvorancs morals i materials que havia obert l'aviació feixista i al cap d'uns dies molt breus la feina tornava a funcionar amb la regularitat habitual.

Un dia vaig anar a fer el nas al pati de la cuina restaurat i vaig adonar-me que hi havien fet un cobert d'uralita, evidentment no pas per resguardar-se de les bombes sinó de les inclemències del temps, que en aquella zona de l'Alt Aragó solen ser molt acusades i volubles. El xef era un minyó ros i grassonet que devia rondar per la trentena llarga d'anys i vaig veure que no em treia els ulls del damunt. En una ocasió, va aguantar fixament i descarada la meva mirada, resoludament escrutadora, i vaig tenir la impressió que em volia dir alguna cosa i esperava l'ocasió propiciatòria. Em vaig recordar d'aquella anècdota que hom explicava de la Primera Guerra Europea, referida a la visita d'un mariscal francès a les cuines. (Salvades les distàncies, evidentment! Mai res no m'hauria pogut posar en la pell d'un mariscal llevat d'alguna petita facècia cutània.) Segons que sembla, el mariscal Joffre, rossellonès, havia anunciat la immediata visita a unes unitats que cobrien la primera línia de foc. En una d'aquestes, el cuiner era un noi de Ribesaltes, el mateix poble natal del mariscal, i havia dit reiteradament que ambdós eren amics de la infància i que havien jugat plegats milers de vegades. Els companys li havien demanat que si el mariscal arribava a visitar la cuina i el reconeixia, ell, en nom de la franquesa que segons que deia hi tenia i per tal de fer un bé als seus companys, li preguntés íntimament quant duraria encara la guerra. En això havien quedat. I el mariscal Joffre va visitar, efectivament, la cuina, va reconèixer tot seguit i va estrènyer emocionat el vell company, i el cuiner, titubejant, anava a preguntar-li allò convingut, però el mariscal es va anticipar:

—Com van les coses per aquí, Jean-Claude? Què en saps, de Ribesaltes? Fins quan durarà, aquesta maleïda guerra, a tu què et sembla?

Que jo hagués recordat l'anècdota no significava sinó que en l'esguard tafaner del cuiner endevinava potser una vella coneixença, a la qual no podia correspondre mancat com estava d'elements de judici. Continuava mirant-me, m'escrutava de cap a peus, i de sobte em va preguntar:

—Oi que et dius Artís-Gener?

Em coneixia perquè era fill de Sant Esteve de Palautordera i recordava un fet poc usual, esdevingut durant una campanya electoral. Quan tenia una vintena d'anys llargs vaig participar com a orador en mítings d'una Coalició d'Esquerres —la dallonses ja em ve de lluny!— i un vespre «fèiem» —és llenguatge de mítings— Llinars, Cardedeu, Sant Celoni i Sant Esteve de Palautordera. Una organització ben estructurada establí que el primer orador que enllestia en un acte es traslladava tot seguit al poble més allunyat i començava i, mentrestant, ja havia arribat el segon orador, a punt de començar el seu parlament a continuació del seu antecessor. Hom tenia en compte que als pagesos mai no els ha agradat anar a dormir massa tard, sobretot si l'endemà hi ha matines. Quan es produïa el rellevament, l'orador que ja havia acabat se n'anava cap al poble següent i aquesta màquina regia els quatre actes programats.

El ritme tan accelerat feia que tots els qui parlàvem en els actes tinguéssim dos o tres discursos que, si fa no fa, ens sabíem de memòria i alternàvem d'acord amb una estratègia elemental de no repetir-nos en pobles veïns. Jo vaig parlar a Llinars i un cotxe em va dur seguidament a Sant Esteve de Palautordera. L'acte tenia lloc en un cinema que jo vaig trobar enorme —mai no hauria imaginat que en aquell poble tinguessin un local tan gran—, completament atapeït d'un públic que ja feia més de tres quarts que s'esperava. Vaig pujar a l'escenari i vaig engegar el meu parlament (el «B», que tenia un final amb uns crits enardidors, que solien provocar molta vibració), però com que no

arribava el meu orador substitut, m'ho vaig fer venir bé i vaig arrencar amb el parlament «A» i vaig pensar que, en tot cas, podria modificar el final, intercalant-hi els «latiguillos» infal·libles. Tampoc no s'havia presentat cap dels meus companys i vaig recórrer al «C», que vaig esgotar debades. Aleshores, amb tota la franquesa d'aquest món, vaig dir als espectadors que era evident que alguna cosa devia haver passat als meus companys d'equip i que, si els semblava bé, i atès que jo ja estava molt cansat, podíem donar per llest l'acte amb una recomanació final: que l'endemà, que era el dia de les eleccions (aleshores no s'estilava la història aquesta de les jornades de reflexió), votessin la candidatura de la Coalició d'Esquerres. Molts espectadors em van escriu-dassar que no plegués, que continués una estona més, i jo els vaig dir que ja no sabia de què parlar-los puix que amb aquell parell d'hores llargues havia exhaurit el meu repertori. Uns ciutadans que hi havia asseguts al primer rengle em van interpel·lar:

—Per què no ens parles de com és per dintre un setmanari satíric?

Un altre va fer:

—Per què no ens expliques acudits polítics?

—Parla'ns del Lerroux, però en conya —va apuntar un tercer.

I vaig passar una altra mitja hora i escaig explicant-los anècdotes i el míting es va convertir en un pandemòni-um d'esperits lliurats a la ri-alla. Ja no era un orador de míting sinó un Ramper o un Alady. Vaig tenir feina a obtenir l'autorització per plegar. I un dels espectadors era el nou cuiner de la Brigada!

—A Sant Esteve va guanyar la Coalició d'Esquerres per un marge considerable. O sigui que ho has de considerar una victòria personal teva —em va dir el cuiner.

—Seré més equànime i continuaré com sempre, convençut que va ser un triomf vostre, del poble que votava.

—No. Nosaltres només es hi vam fotre un tip de riure!

I encara reia a Lerés, recordant el vell episodi. No sé si va ser idea del meu oient del míting, però un dia van escabetxar el trist i solitari paó que era capaç de resistir àdhuc bombardeigs i el van guisar. (Ja feia molts dies que no quedava cap gallina del «Segundo Año Triunfal».) Però a mi em va fer molt de fàstic. Alguns companys menys maniàtics que no pas jo el van trobar un xic dur, però d'altres el van proclamar una menja exquisida.

No heu menjat mai iguana?

A Las Estacas, a l'estat mexicà de Morelos, hi ha una font d'aigües termals, entre una vegetació subtropical d'una exuberància increïble. Els nord-americans hi van filmar íntegrament una llarga sèrie de vint-i-sis pel·lícules per a la televisió (mig any de programació setmanal), amb el títol de «Sheena, Queen of the Jungle», i el cas és una de les experiències que m'ha fet xalar més en tota la meva vida.

Impúdicament —o amb unes penques inadmissibles!— un títol que apareix al començament dels vint-i-sis films assegura que han estat rodats íntegrament al cor de l'Àfrica i un altre que ve a continuació diu que jo sóc l'escenògraf, o sigui que el «set decorator» A. Artís-Gener és un africà especialitzat en la construcció de «huts». En aquest llibre hauré de parlar exhaustivament de Las Estacas, de la Irish McCalla (la «Sheena»), del ximpanzé «Neal» i de moltes altres coses. Però per aquella qüestió de l'associació d'idees, ara vull explicar que no vaig trobar fusters del cinema que acceptessin l'exili de Las Estacas i el seu forn encès permanentment, i vaig haver de recórrer a la mà d'obra autòctona. Tampoc, és clar, no abundaven els fusters, a Las Estacas, i em vaig arranjar amb camperols que volguessin guanyar uns calerets nord-americans durant no pas menys de mig any. Cap d'ells no renunciava a cultivar la seva terra i fer la safra i tots van trobar la manera de fer compatibles ambdues activitats, la del camp amb la del cinema. No podia pretendre que fossin virtuoses del ribot o del xerrac, però em van sorprendre —i satisfer— quan els veia treballar amb el

matxet, del qual se servien amb una destresa inenarrable que els feia aptes per a seccionar troncs en angle de quaranta-cinc graus o realitzar qualsevol altra filigrana d'aquest estil. Aviat havien après a fabricar tota mena de cabanyes amb la gran varietat de materials que la zona donava, ponts de cordes damunt el riu de Las Estacas i els «elephant tusks» que tan sovint em demanaven els guions.

Un dia es va despenjar d'un arbre una iguana que devia mesurar entre un metre vint i un metre quaranta del morro a la cua. És una bestiola repugnant i plena de ferocitat. He vist com les maten fent-los babarotes amb un drap que, quan hi han clavat la dentellada, no deixen anar mai més. Els camperols fan servir el drap com la corda d'unes xurriaques i baten el sòl a cop d'iguana, fins que les estaborneixen o les maten. Però aquella que deia es va esmunyir entre les mates i es va entaforar al seu cau. L'animal provoca salivació entre els mexicans; a l'estat de Morelos diuen que la iguana «es pior qu'el pollo», o sigui que és molt més bona, i un dels camperols em va demanar:

—«Nos da su permisito p'a desencuevarla, jefe»?

La bestiola fa el seu cau a poca profunditat però a través d'una llarga galeria, sempre en forma d'u i, ben sovint, amb la cambra nupcial —un cert eixamplament de la galeria— a una distància molt curta de l'entrada. Anaven obrint amb els picots una rasa, seguint el curs de l'excavació feta pels animals, i, arribats al final, en van trobar no una, la que havíem vist entrar, sinó la parella. Els van agitar els «paliacates» (els mocadors de coll) i, com sempre, les va perdre llur ferocitat.

L'endemà, quan era al restaurant del balneari de Las Estacas esmorzant, van venir dos camperols i duien un plat de peltre blanc, amb una tifaradeta sangonent al bell mig.

—«La iguana, jefe. Están sabrosísimas. Las dos. Guardamos este cacho p'a usted, p'a agradecerle el agasajo que tuvo a bien ofrecernos».

Era una cosa nauseabunda! Vaig declinar amb una bona excusa: si ja

m'anaven a dur els ous «rancheros» que havia demanat al cambrer! Em va perdre un «¡Créame que lo siento de a de veras!» que vaig afegir hipòcritament. Perquè van tornar l'endemà ben d'hora i quan vaig arribar al restaurant ja hi eren, esperant-me, abans que no demanés res. I vaig pensar que si no em cruspia allò aleshores tornarien l'endemà i cada dia que passés estaria més podrit i vaig fer el cor fort i vaig menjar iguana per esmorzar.

I sí, tenen raó: «es pior qu'el pollo».

Altra vegada l'atzar

Des de feia cinc dies, no teníem notícies del nostre observatori de La Tachonera i podíem témer qualsevol cosa: que ja fos novament en poder de l'enemic, que hagués quedat tallat el cable telefònic o que els hagués enxampat de ple una bomba d'aviació o una granada d'artilleria i els hagués mort tots.

Ho vaig explicar a en Ferrándiz i no vaig saber dissimular la meva angoixa. Em va dir que l'única cosa raonable que podíem fer era enviar-hi algú. Devia fer un repàs mental de candidats i sobtadament va canviar d'idea:

—Per què no hi puges tu mateix? No em refio de ningú! Hi ha algú aquí que t'inspiri prou confiança? Jo no el conec!

Hi havia dues possibilitats d'anar des de Lerés a La Tachonera: una, a cavall, boscs a través, però era una aventura que entre l'anada i la tornada durava unes deu hores i constituïa un autèntic matament per al cavall i el genet; l'altra consistia a anar-hi amb cotxe, per una pista forestal d'allò més depauperada i, amb sort i vent de cua, hom podia enllestir l'afer d'anada i tornada en un parell d'hores. L'únic obstacle seriós era que aquest camí passava, durant un centenar de metres, molt a la vora de les línies enemigues. Vaig dir a en Ferrándiz que optava per l'automòbil i va disposar que, en aquell cas, m'acompanyés un noi

de la Secció Especial. Vaig pensar que aquell fóra un bon pretext de reconciliació —sobretot ara que ja havien vist que jo no els havia denunciat— i em vaig oferir a anar jo mateix a Campa del Arpo (cal que aclareixi que sempre em va obsessionar el «Campo del Arpa» d'ençà que vaig conèixer aquell topònim?) i demanar el servei al tinent. Ell, sorprès amb la meua presència a la seva paridora, de seguida que va veure que hi anava en so de pau va modificar l'actitud reservada: anhelava fer les paus tant com jo mateix. Va ordenar que m'acompanyés en Klement, un monstre d'un parell de metres d'estatura, que amb el seient del cotxe fet enrera tant com era possible i ell enroscant-se com un cargol dins la closca, amb prou feines li quedava espai. Vam romandre gairebé en silenci tot el camí, puix que el noi parlava amb molta dificultat l'espanyol —de català no en sabia ni un borrall— i la comunicació esdevenia pràcticament nul·la, puix que allò que li permetia el seu eixarreït vocabulari no donava per a gran cosa més que quatre banalitats rutinàries. Però ni ell ni jo no ens en posàvem cap pedra al fetge: ambdós sabíem que únicament comptaven els fets, en aquell negoci comú.

Anàvem a entrar al tros de carretera enfilat i en Klement em va parlar i no pas gran cosa, un parell de mots:

—Para, capità.

—Aquí? Ets boig! Que freni ta tia!

—Mira.

Em va fer veure com tenia enganxada la corretja del portafusell entre el marc i la portella. Subjectava el «naranjero» amb les dues mans i m'ensenyava que no el podia moure ni deu centímetres. Va dir amb la seva reduïda parla:

—Si emboscada, no res.

Aquell model d'Opel —com encara tants altres cotxes fins al cap de molts anys— tenia les frontisses de la porta a la banda posterior i com

que anàvem per un camí estret, arrambats al marge de la dreta i amb l'espai obert a l'esquerra —l'espai obert amb els feixistes!—, era realment impossible d'obrir la porta —que d'altra banda era molt ampla, per tal de facilitar l'accés als seients posteriors— sense el risc d'enganxar-nos contra el talús i quedar-hi clavats. En Klement no podria disparar ni un tret del seu fusell metrallador, la qual cosa convertia en inquietant la situació. Trigo més ara a explicar-ho que aleshores a capir-ho. Vaig trepitjar gairebé alhora els dos pedals, el del fre i el de l'embragatge, vam obrir la portella, vam alliberar la corretja, i vam tornar-la a tancar en qüestió d'un parell de segons i quan vaig posar la primera i anava a arrencar, van caure a la carretera davant nostre, magistralment esglaonats, cinc projectils de morter a uns quatre o cinc metres un enllà de l'altre.

Era evident que des de llur observatori, els feixistes ens veien arribar a l'indret batut i també era prou clar que tenien ben amidada la distància de la bateria de morters a la carretera i que havien calculat prou bé la velocitat que duia l'Opel. Però ni ells ni nosaltres no comptàvem que hi hauria una parada completament fortuïta, que estalviaria les vides d'en Klement i la meva. Vaig pensar que mentre carregaven altra vegada les màquines teníem temps de passar i vaig arrencar en primera, amb l'accelerador pitjat a fons, i ens vam esmunyir entre el núvol de trilita i pols. En Klement em va mirar amb una cara expressiva, que compensava amb escreix el seu exigü vocabulari parlat. Mal que hagués sabut expressar-se doctament no hauria reeixit a explicar-me de paraula allò que deien els seus ulls.

Algú havia tallat el fil del telèfon de l'observatori i els minyons havien sortit diverses vegades per tal de trobar l'avaria, però no ho havien aconseguit. La Tachonera era una àrea molt batuda —els feixistes no atenuaven el seu contraatac i l'esterilitat de l'esforç els alterava i es feien tips de repartir garrotades de cec i els vaig oferir de fer un pont telefònic provisional amb la Unitat que hi havia més propera i que, mentrestant, algú dugués allí el comunicat diari cada vespre per tal que ells ens el transmetessin, amb l'excepció —ja no calia dir-ho!— que si succeïa alguna cosa urgent no esperessin pas l'hora foscant! I que en

cap altra ocasió, i per cap concepte, no ens deixessin tres o quatre dies sense donar senyals de vida, puix que si tal cosa s'esdevenia hauríem de pensar que havien caigut en poder de l'enemic. Vam tornar de nit a Lerés i fent el camí a les fosques ja no va sorgir cap mena de problema.

Una altra casualitat

Era una pèssima notícia: al Pal de Mayo, al Pico de Santa Cruz, un avió Heinkel havia bombardejat les posicions del Tercer Batalló. Allí, a la trinxera mateixa, havia mort en Joan Teixidor i, mitja hora més tard, dins la tenda de campanya de Sanitat, mentre li treien fragments de metralla de pertot arreu, en Julián Alvargonzález, vull imaginar que amb les seves dues Caterines adherides al pensament; em cal creure que si va tenir uns segons de lucidesa, els hauria omplert amb el record d'aquella dona jove i aquella nena que constituïen tota la seva raó d'existència. No calia ni pensar altra vegada que si jo no hagués abandonat la Companyia ara fóra entre els morts, perquè l'encadenament de fets havia estat tot un altre i la conseqüència immanent en tots plegats, fossin quins fossin, sempre era la mateixa: la mort. Era l'única alternativa segura i teníem la convicció que romaníem dempeus gràcies als successius ajornaments, fins al dia que ja no hi hauria cap més dilatòria. I no era pas cap pinzellada pessimista, sinó un toc realista, simplement. En Joan Criado, de la Quarta Companyia, em va dir que en Gil-Vives, de la Secció de Màquines d'Acompanyament, havia recollit les caixes d'objectes personals d'en Joan i d'en Julián. Les hi vaig anar a demanar i em vaig fer la prometença de lliurar-les la primera vegada que anés a reraguarda, una a Sabadell a can Joan i dues a Barcelona, a can Julián una i l'altra a cals pares de l'Enric Solà, manament que havia oblidat d'acomplir la vegada que hi havia anat, en acabat el curs de Vallfogona.

Tornava de nit al castell de Lerés i duia damunt el seient posterior les dues caixes de pots de llet condensada, un paquet amb coses d'en Julián i una bossa gruixuda amb pertinences d'en Joan Teixidor. Menteixen

aquells qui diuen que la guerra, amb la mort que t'envolta sempre, acaba destruint la sensibilitat. No és senzilla d'explicar la mena de forçada indiferència que et fa acollir un fet dolorós que s'ha tornat tossudament quotidià, per la mateixa raó que no esperes que llagrimegi el metge que omple un certificat de defunció o els dependents de l'empresa de pompes fúnebres que vénen a vestir el cadàver. Vull dir que no és fàcil de desentrellar el mecanisme que origina l'actitud tangencial. Aquell vespre anava cap al castell i de tant en tant girava el cap i mirava les coses que duia damunt el seient llarg, i el plor m'entelava els ulls i jo me'ls eixugava amb el dors de la mà allí, sense testimonis, o amb els únics circumstants que eren les caixes i els bolics.

Ja he dit, em sembla, que qualsevol camí que agaféssim per anar al castell de Lerés ens obligava a travessar el Gállego o el Guarga diverses vegades. Ens sabíem de memòria tots els guals i llurs peculiaritats i puc dir que gairebé els agafàvem mecànicament, sense haver de recordar en cada ocasió les característiques particulars de cadascun. En aquelles primeres setmanes de l'hivern del 1937 ambdós rius baixaven més cabalosos que no ens havien avesat. Gairebé sempre portadors d'aigua molt clara, quan hi havia hagut pluja abundant i rierades baixava molt espessa i rogenca i els guals no eren tan senzills de veure. No cerco excuses, ni em justifico, ni intento d'atenuar l'espifiada: abonen el meu fer anterior els centenars de vegades que els vaig travessar sense contratemps. (O sense les arrencades temperamentals del meu «Poum».)

Vaig caure d'un dels caminois de còdols i el cotxe se'm va quedar decantat cap a l'esquerra, a la meitat del corrent. Allò que feia més incòmoda la situació era el fet que l'aigua ja començava a entrar i omplia el sòl de l'Opel. Vaig intentar de fer diverses vegades, alternativament, marxa enrera i marxa endavant i no aconseguia sinó enfonsar cada cop més el cotxe. Això, evidentment, quan el motor encara s'engegava, perquè aviat el tub de fuita de gasos es va inundar i probablement el distribuïdor ja s'havia immergit en l'aigua llotosa i era inútil demanar cap més esforç a la bateria. Vaig posar les coses d'en

Joan i d'en Julián ben amunt del respatller posterior i vaig baixar del cotxe amb recança, pensant en la possibilitat d'una riuada que s'endugués canallescament el vehicle.

M'havia descalçat i arromangat els camals dels pantalons i, amb les sabates i els mitjons a la mà, vaig arribar a la riba dreta, xop fins al melic d'aquella aigua rogenca i glaçada. Em dolia anar-me'n, i em feia mal quedar-me. En aquell titubeig navegava, quan vaig veure que s'apropaven els llums d'un automòbil, fet insòlit en aquella hora i en aquells tocoms, puix que no era cap cotxe de la nostra Brigada —jo els coneixia tots!— i el primer i inevitable pensament va ser si no fóra un vehicle feixista, però aviat el vaig rebutjar per absurd: mai ningú no feia accions de descoberta amb automòbil (tampoc no era cap carro de combat, sinó un simple cotxe). És dar que podia haver-se perdut, però, en tot cas, vindria de la nostra reraguarda, la qual cosa equivalia a afegir encara més capes d'incongruència a la idea.

No es va deturar per mi sinó pel cotxe a la meitat del riu. Era un automòbil gros, un Talbot del Servei de Tren de l'Exèrcit (ara en diuen «Tàlbot», però en aquella època en dèiem «Talbé»), pintat amb aquell color verd oliva militar amb acabat mat, que hom va adoptar a poc a poc i amb gran refús malgrat el funcionalisme de la pensada.

N'hi anaven quatre d'uniformats, dos davant i dos darrera, i no gaire cosa més podia distingir, en la llum reflectida dels fanals. Vaig dir al conductor que travessava el riu en aquell indret i que aquella nit, no sabia ben bé per què, havia sortit del gual, i una veu des del seient del darrera em va interrompre:

—Tísner!

Aquesta vegada era en Toni Romigosa! Tampoc no ens havíem vist des de Llançà. Va baixar, ens vam abraçar i em va dir que de seguida havia tingut la impressió que era jo —la veu!—, però que n'havia estat definitivament segur quan al xofer li vaig parlar del gual i no pas del «vado»; aleshores havia proferit el meu pseudònim. Li vaig dir que en

Morató també rondava per aquells verals, que ens havíem vist gairebé cada dia des de feia una setmana, i que era en una Companyia de Sapadors. En Romigosa em va dir que ell també era capità d'una d'aquelles Unitats especialitzades, i que venien a fortificar Orna de Gállego. Li vaig demanar que m'ajudés a sortir del riu i li vaig dir que li ensenyaria el pas correcte i l'acompanyaria fins a Jabarrella des d'on, per la carretera asfaltada, arribaria a Orna travessant el riu per un pont.

—Fa quatre hores que busquem aquest cony de pont! Ens hem perdut completament i no duem ni un sol mapa del sector. Hem vist de lluny estant el teu cotxe dins el riu i ens hem apropat per si no hi havia alguna desgràcia.

—I hi és!

—Això no té cap importància! Duem cordes i el nostre cotxe és prou poderós.

Un va avançar pel corrent amb una corda i la va lligar al paracops posterior de l'Opel. Va fer que jo m'assegués al volant i que l'aguantés ben fort i en posició recta quan es possessin a estirar i ell va tornar a la riba amb l'altre cap de la corda a les mans. Al cap d'un instant ja m'havien tret del mal pas. Mentre en Toni i jo parlàvem, ells em van eixugar a fons el motor i van passar força de l'acumulador del Talbot empalmada al de l'Opel, i el meu cotxe va arrencar de seguida.

Aleshores els vaig dir que em seguissin acuradament, que aquest cop no em despistaria (i encara menys amb els llums del Talbot encesos darrera!) i vam travessar feliçment.

Ens vam separar a Jabarrella, ells de cara a Orna de Gállego i jo cap al meu castell. Vam quedar, naturalment, que ens reveuríem —jo miraria d'aplegar en Quim— i vam subratllar amb una altra abraçada el compromís. Els vaig obsequiar amb el full número 210 del mapa de l'Institut Geogràfic, corresponent a Yebra de Basa, on hi havia tot allò que interessava en Romigosa i la seva gent, luxosament «entelat».

Nits de cabaret

M'ha agradat aquest títol pel seu poder de suggeriment i de seguida que l'havia escrit he vist com era d'exagerat i amb capacitat d'evocar una situació que, de debò, fóra molt allunyada d'aquella que realment penso relatar. «Nits de cabaret» apunta cap a un clima dissolut i jo he de parlar de quelcom que era exactament a les antípodes de la disbauxa, pacífic com una sessió d'octogenàries fent ganxet.

No crec que mai més a Barcelona hi hagi hagut una cosa tan tronada, tan treballadament sòrdida, com el cabaret El Rodeo. En comparació, Cal Sacristà i La Criolla eren locals selectes, dignes de sortir a les cròniques de Sebastià Gasch o de Joan Tomàs —i tanmateix hi sortien—, prerrogativa que mai no va beneficiar el miserable El Rodeo. No recordo ni cap on queia exactament i no és pas que hagi fet l'esforç d'oblidar-ho: m'ha fugit del cap malgrat les desenes de cops que hi vaig anar i la consegüent facilitat de fer el camí d'esma. Potser era al carrer de les Penedides i, si no, pels volts del de la Unió: ja podeu veure per on petava la cosa. És clar que hom no podia dretament esperar genialitats d'aquella endreçúria. Era un local petit, pobrament enllumenat, més per misèria que no pas per afany d'aconseguir un aspecte tètric o incitadorament misteriós. Era una sala quadrada, amb una tarima al mig com un ring de boxa i el segon pis era una galeria oberta, estreta, amb divisions més d'estable que no pas de llotges teatrals. A baix, al costat de la plataforma, hi havia mitja dotzena de músics ensopits que tocaven el repertori més exigü d'aquest món, amb un piano que ja devia ser vell en les funcions de cinema mut del «Frègoli», i la resta de l'espai l'ocupaven taules i cadires que, com les llotges de dalt, servien per a «alternar» els clients amb les noies que figurava que hi actuaven. Hi donaven un espectacle de varietats i ja és sabut que amb aquest nom hom sol designar quelcom que pot ser exactament al pol oposat de la diversitat. Hi ha, en efecte, varietats molt monòtones. Hi sortien números de prestidigitadors, altres de ventriloquia, antics i suats, i feien d'entremig a les actuacions femenines, que solien començar amb senyorettes vestides de «manola»

que s'ofegaven en un bany de farbalans, i anava evolucionant cap a unes damiselles cada cop més lleugeres de roba sense caure mai, és clar, enllà dels límits de la pudicícia. Hom feia un vague suggeriment de «strip-tease» i en això quedava, en vague suggeriment.

Però a El Rodeo la Nicolasa feia cada dia quatre cops el seu número de claqué. El nom de la Nicolasa Rodríguez no podia passar com a apel·latiu artístic ni amb la més bona voluntat d'aquest món i el seu representant l'havia rebatejada «Baby Green», més sonor, eufònic i teatral, en un època en què la gent deia babi en comptes de beibi i gren en lloc de grin. «Babigrèn» era fàcil de retenir.

Ella, pobrissona del meu cor, era una noia tòtila com un pany de cop. Duia una bruseta blanca amb un coll rodó amb xalina blava, unes calcetes de color blau marí, com un dels «shorts» avui tan freqüents, mitjonets blancs i, és clar, sabatetes de xarol amb taló de claqué. Era bonica de cara i de cos, tenia entre disset i divuit anys, i la brusa se li arrapava a uns pits petits, que ignoraven l'artifici dels sostenidors i que sentien com entre seu dansava la xalina. Feia el seu ball totalment rutinari que els músics tocaven completament d'esma, sense clavar un piadós cop d'ull ni a la partitura ni a la Nicolasa.

La noia tenia un sol defecte greu: sa mare. Es vestia com ella, només amb la diferència que en comptes de pantalonets duia faldilles, i feia mans i mànigues per tal de semblar la germana gran —i no pas massa— de la Nicolasa. No la desemparrava ni dos minuts. Li feia de ca Cerber convençuda que el dia que un homenot malmetés la nena acabaria amb la carrera d'ambdues. I quan la «Baby» s'asseia a alternar —i a fer beure alguna cosa al client—, la mare completava el trio i, és clar, no restava ni la més petita possibilitat de fer manyac a la nena.

Aquesta situació, manifesta des del primer dia, no va ser cap obstacle per a la meua assiduitat: vaig anar a El Rodeo una pila immensa de nits seguides i, tímid com era, tothora cercava nous acompanyants. Mai no en trobava cap que volgués reincidir. Excepció feta, és clar, d'en Toni Romigosa i en Quim Morató, la lleialtat dels quals els empenyia a fer-

me costat sense que fos obstacle per a omplir-me de recriminacions: «Estàs fent el préssec!», «Mai no li tocaràs ni un fil de la roba!», «Més val que et dediquis a sa mare», etcètera. Més tard m'hi va haver d'acompanyar professionalment el policia Ramon Clotet, el qual s'asseia d'esquena als «shows» i llegia el diari, la lectura del qual solament interrompia per xarrupar una gasosa, que era l'única beguda que ingeria quan «estava de servei». I també, en moments de franquesa, em demostrava que la seva opinió no discrepava pas gaire de la dels meus companys d'adolescència.

—No balla malament —sentenciava en Clotet—, però no va pas més enllà d'una de les del «montón», i dispenseu la franquesa, senyor Tísner. I vós hi feu el pepet, si em permeteu aquesta expressió.

El capgirell de la guerra va afectar un munt de coses de la meva vida, negativament i positiva. Deixeu-me consignar com una d'aquestes darreres el fet d'haver perdut de vista la Nicolasa Rodríguez.

Índex

Paó a la cassola	2
No heu menjat mai iguana?	5
Altra vegada l'atzar	7
Una altra casualitat	10
Nits de cabaret	14